

ERDEK'TEKİ FOSİL MAĞARALAR

Muammer ATİKER*

Mağaralar, genellikle kireç taşı, jips gibi eriyebilen kayaların kırıklı-çatlaklı geçirgen bölümlerinden yer altına sızan yağış sularının kayaları eritip aşındırarak açtığı doğal boşluklardır. Eriyik halde CO₂ taşıyan yer altı suları, kireç taşlarının hızlı erimesinde en büyük etkidir. İyi eriyebilen kireç taşları alanlarının genişliği ve mağara gelişimi için uygun koşulların bulunması nedeniyle ülkemiz, doğal mağara varlığı yönünden oldukça zengindir.

Karstik yer şekillerinin en ilginç olan mağaraların gelişmesi, derindeki geçirimsiz (killi) kaya katmanlarının oluşturduğu "karstik taban düzeyi" ya da "deniz düzeyi"ne ulaşıncaya kadar sürer. Gelişmesi bu düzeylerle sınırlanarak tamamlanmış ve artık suların eritme-aşındırma işlevinin tümüyle bittiği mağaralar, fosil mağara olarak adlandırılırlar. Bunlar yer yüzünde erozyonun ilerlemesiyle aşınıp gün yüzüne açılır; en sonunda da direncini yitirip çökerek, birer mağara harabesine dönüşürler.

KAPIDAĞ YARIMADASI VE ERDEK

Erdek, Marmara Denizi güneyindeki Kapıdağ yarımadasının Erdek körfezine bakan kıyısında yer alan önemli bir turizm merkezimizdir. Güney ucunda denizin dalga hareketine bağlı olarak gelişen iki kumsal kordonla (tombolo) sonradan karaya bağlanarak yarımada morfolojisini kazanmış olan Kapıdağ, yakınındaki Avşa, Marmara, Paşalimanı ve Kaşık adalarıyla birlikte eşsiz güzellikte bir doğa parçasıdır.

Şeytan iskelesi mağarası ve köprüsü.

MAĞARALAR

Erdek'in henüz tanınmamış doğal güzelliklerinden biri de, kasabanın hemen güneyinde, antik Kyzikos limanının bitiminde yer alan Adak Tepesi'ndeki (Seyitgazi Tepesi) mağaralardır. Denizden yüksekliği 102 m olan konik şekilli ve kuzeyi bir surla çevrili olan tepe, Erdek kasabası ile Bandırma ve Erdek körfezlerinin tümünün görülebildiği tek seyir tepesidir.

Mağaralar bu tepenin batı ve güney yamaçlarında yer alır. Batı yamaçta çam korulukta başlayan küçük mağara ağızları biraz güneyde yaklaşık 30 m uzunluk, 15 m genişlikte; tabanı kaya bloklarıyla kaplı geniş bir çukurluğa bağlanır. Terk edilmiş bir taş ocağına benzeyen çukur, aslında kuzey-güney uzanımlı bir mağara salonu yıkıntısıdır. Bu yıkıntının biraz ilerisinde yer alan ve henüz tavanının bir bölümü ve batı duvarı çökmüş olan büyük mağara, yöre halkının "şeytan iskelesi" olarak adlandırdığı doğal köprüsü ile tanınır. Burası, bir önceki mağara yıkıntısı ile yaklaşık aynı büyüklükte ve doğrultuda gelişmiş, tavan yüksekliği 15 m'ye ulaşan bir başka mağara salonudur. Tavanın güney yarısı çökmüş, deniz yönündeki duvarı da yıkılarak büyük bir kapı şeklinde açılmış, aradaki tavan kalıntısı bu kapının üzerinde

* MTA Gn.Md.Enerji Dairesi, ANKARA.

taç şeklinde bir doğal köprü olarak kalmıştır. Köprü'nün genişliği 5-7 m, mağara tabanından yüksekliği ise, 10-15 m'dir. Denizden bakıldığında dev bir kemerli kapı görünümü verir. Mağaranın duvarlarında suların bıraktığı duvar damlatmaları, mağaranın dışa açılmasına bağlı olarak orijinal renklerini yitirmiştir. Mağara salonunun ortasındaki kalın bir yerli kaya sütunu, tavanın kuzey yarısını destekleyerek yıkılmasını engellemektedir. Bu yönde daralarak ilerleyen salon boşluğu, bir galeriyle kuzeydeki mağara yıkıntısına bağlanmaktadır. Tavandan koparak mağara tabanını doldurmuş olan tonlarca ağırlıktaki dev kaya blokları, mağaranın doğu ve güney yöne ilerleyen yan galeri ağızlarını da kapatmıştır. Şeytan iskelesinin doğusunda ve güneyinde, yaklaşık aynı düzeyde gelişmiş iki mağara çöküntüsü daha vardır. Birbirine çok yakın olan bu mağaralar, galerilerle de bağlantılıdır.

Şeytan İskelesi ve çevresindeki mağaralar, genelde kuzey-güney uzanımlı ve denizden yaklaşık 40-50 m yüksekliktedir. Hepsi kuru olan mağaraların tabanları güney yönde eğimlidir. Kıyı yakınında da bir dizi küçük mağara görülür. Bunlar, Şeytan İskelesi mağarası altında ve doğuda Çınar limanına bakan dik yarlar üzerindedir. Bu dizilim, üsttekinden daha genç bir mağara katının varlığını ortaya koymaktadır.

Güney kıyıda yar (falez) üzerinden denize bir köprü şeklinde inen "pencere" adlı dev bir dalga oyuğu da, ender rastlanan güzellikte bir kıyı şeklidir.

MAĞARALARIN OLUŞUMU

Kapıdağ yarımadası, genelde Paleozoyik yaşlı mermer arakatlı kristalin şistler, granodiyorit ve gnays'lardan oluşmuş eski bir küttedir. Yöre, Kuzey Anadolu fay kuşağının batı bölümünde ve deprem bölgesi içerisinde yer alır. Mağaraların geliştiği Adak Tepesi mermerleri, kırık zonu üzerinde oluşu nedeniyle çok kırıklı ve ezikli yapıdadır. Mağara içlerinde çökmeye yol açan kırık ve çatlaklar incelendiğinde, ezik zonun bir fay boyunca ve yer hareketlerine bağlı olarak geliştiği anlaşılır.

Mermerlerdeki bu tip kırıklı, dolayısıyla gözenekli olan yapı, karstik erozyonu hızlandıran önemli bir etken olmuştur. Mağaraların iki farklı düzeyde sıralanması, geçmişte bölgede mağara gelişimini kontrol eden taban düzeyinin alçalma yaparak (negatif) değiştiğini, yer altı su dolaşımının üstteki mağara düzeyini oluşturduğu sırada derine inerek, alttaki mağara düzeyinde daha yeni bir mağara katı oluşturmaya başladığını ortaya koymaktadır. Yer altı suyu düzeyinin derine inmesi, mağara katlarının da üstten başlayarak sırayla fosilleşmesini sağlamıştır.

Daha sonra akarsu erozyonu ve Kuvaterner (Dördüncü Çağ) ortalarında bölgeye sokulan Marmara Denizi'nin dalga erozyonu etkisiyle aşınmaya uğrayan bu fosil mağaralar, günümüzde yıkılma dönemlerini yaşamaktadırlar.

ERDEK MAĞARALARININ TURİZM YÖNÜNDEN ÖNEMİ

Son yıllarda özellikle yeterli turizm potansiyeline sahip kıyı yörelerimizin yerel yönetimleri, mağaraların turizm açısından değerlendirilmesine büyük önem vermektedirler.

M.Ö. 7. yüzyılda kurulmuş olan Kyzikos ve Artake antik kentlerinin kalıntıları üzerinde kurulmuş olan Erdek, önemli tarihi ve arkeolojik zenginliğe sahip bir açık müze niteliğindedir.

Roma İmparatoru Hadriyanus'un M.S. 167 yılında yaptırdığı ve o dönemde dünyanın yedinci harikası olarak kabul edilen ünlü Hadriyanus mabedi buradadır.

Mağaraların bulunduğu alan, bu iki önemli antik kentin arasında yer almakta ve bu güne kadar araştırma yapılmadığı için boyutları, özellikleri ve arkeolojik değeri hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Yöredeki arkeolojik çalışmalara paralel olarak, bu güne kadar gizli kalmış olan bu doğal güzelliğin de çok yönlü araştırılarak, ülke turizmine kazandırılması ve koruma önlemlerinin bir an önce alınarak önemli bölümlerde yıkılmaların durdurulması gerekmektedir. □